

INLEIDING

Historisch overzicht van het Activisme

HOOFDSTUK I.

Het Deutsche Generaal-Gouvernement richt de Flamenpolitik in.

Van af zijne instelling treft het Deutsche Generaal-Gouvernement in België eene reeks maatregelen welke voor doel hebben alle gezag in zijne handen samen te trekken en toezicht uit te oefenen over de openbare meening.

De inrichting
der bezetting.

De censuur wordt ingesteld voor alle uitgaven (13 Oktober 1914); de gouverneurs der provinciën worden vervangen door Deutsche krijgsgouverneurs bijgestaan door Voorzitters voor het Burgerlijk Bestuur (3 December 1914); de Arrondissementskommissarissen door Kreischefs bijgestaan door burgerlijke kommissarissen (8 Februari 1915); in elke gemeente wordt eene Krijgskommandantur ingesteld.

Ten slotte zien de Provincieraden zich de macht ontnemen om van rechtswege te vereenigen (2 Juni 1915).

Van dan af is de bezetter meester van de uitvoerende macht; van de wetgevende macht blijft er niets meer over; de Generaal-Gouverneur heeft zich de macht toegeëigend welke uitgeoefend werd door den Koning (13 October 1914) en krachtens die macht heeft hij, bij middel van besluiten, een nieuw bestuurstelsel ingevoerd hetwelke gansch buiten het kader der Belgische wetten viel.

De Gouverneurs, Kreischefs en Bevelhebbers zagen zich derwijze het recht toekennen, ieder in zijne omschrijving, besluiten te nemen, straffen uit te spreken en de inbreuken tegen hunne beslissingen bedreven, te rechten. Het recht om straffen uit te spreken is voor de Gouverneurs onbepakt (5 Februari 1915) (1).

De Deutsche overheid gaat, de bezetting aldus ingericht hebbende, haar politiek programma uitvoeren.

De bedoeling van Generaal VON BISSING is klaarblijkend : « België moet ingelijfd worden bij Deutschland. »

Hoe moet die inlijving geschieden ? Het is te vroeg om dit te voorzien. Maar eene zaak is zeker : zij zal het gevolg moeten zijn eener machtspolitiek; Deutschland zal moeten handelen op grond van het overwinningsrecht zonder zich te laten leiden tot wat VON BISSING de « verzoeningspolitiek » noemt, welke Deutschland had toegepast in Elzas-Lotharingen.

(1) De data tusschen haakjes duiden de verschijning aan der besluiten in het *Gesetz und Verordnungsblatt* (Bulletin der Wetten en Besluiten).

N.-B. — De bladzijds aanduidingen in de voetnota's verzenden naar de Fransche uitgave van het Archief.

De Generaal-Gouverneur geeft zich rekening der moeilijkheden van allerlei aard welke hij, in de uitvoering dier annexatie-politiek, zal te bestrijden hebben. Om ze te verminderen zal hij betrekkingen aanknoopen met de strijdende elementen in België. Hij zal trachten de taaltoestanden van het land te bewerken en eene Vlaamsche politiek te voeren (1).

Stichting
van Jong-Vlaanderen
Oktober 1914.

De eerste betrekkingen welke hij aanknoopt — zoo leert ons zijn brief aan STRESEMANN — zijn geheime betrekkingen.

Dadelijk komt hij in voeling met den Hollandschen « dominee » en Groot-Nederlander DOMELA NIEUWENHUYTS (2), die te Gent verblijft, een der werkzaamste leden is van het Algemeen Nederlandsch Verbond, en die, niettegenstaande zijne vreemde nationaliteit, met ijver had meêgewerkt in den taalstrijd in België, vóór den oorlog.

Van af Oktober 1914 heeft DOMELA enkele bekende flaminganten rond zich geschaard (KIMPE, L. PICARD, MINNAERT) en heeft met hen het Nationalistisch Verbond Jong-Vlaanderen gesticht, hetwelk vanaf Februari 1915 het activistische blad : *De Vlaamsche Post*, uitgeeft.

Stichting
van
« Volksopbeuring ».

Gedurende het jaar 1915 wordt er te Kortrijk eene andere flaminganten-vereeniging gesticht, welke een vooraanstaande rol zal vervullen in het activisme : « Volksopbeuring ».

Zooals Jong-Vlaanderen door een Hollandsch geestelijke opgericht werd, zoo ook vormt « Volksopbeuring » zich onder de bescherming van hooge Hollandsche personaliteiten : de Aartsbischop van Utrecht VAN DE WETERING, Staatsminister DE SAVORNIN LOHMAN, baron RENGERS (3).

De Flamenpolitiek in
de krijgsgevangenen-
kampen.

In den loop derzelfde maand Februari 1915 vat de Minister van Oorlog te Berlijn de inrichting aan van het Vlaamsch nationalisme in de Belgische gevangenkampen in Duitschland : de Vlamingen worden gescheiden van de Walen en in bijzondere kampen bijeengebracht : Osnabruck, Alten-Grabow, Soltau, Gustrow, Maagdeburg. Professor BEYERLE, der Universiteit van Göttingen, is gelast met het bestuur der Flamenpolitiek in die kampen (4).

Instelling van de
Commissie voor de
Vlaamsche Zaken.
Januari 1915.

Kort tevoren in de maand Januari, was er te Brussel op het Generaal-Gouvernement en volgens de bijzondere voorschriften van den Rijkskanselier eene Commissie voor Vlaamsche zaken ingesteld. Zij bestaat, voorgezeten door het Hoofd van het Burgerlijk Bestuur SCHAIBLE, uit de vertegenwoordigers van het Generaal-Gouvernement en het Burgerlijk Bestuur, alsook uit vreemde leden.

Wanneer op 13 Februari 1915 de Politieke Afdeeling (Politische Abteilung) bij den Generaal-Gouverneur wordt ingesteld, wordt de Commissie voor de Flamenpolitiek daaraan toegevoegd (5).

Eerste voeling.
18 Juni 1915.

Onmiddellijk stelt de Politieke Afdeeling zich in verband met de pangermanistische personaliteiten en op 18 Juni 1915 heeft te Brussel eene eerste bijeenkomst plaats. De Duitschers zijn : GERSTENHAUER, verbonden aan de Kommandantur van Antwerpen (en welke in het vervolg een hoofdrol zal spelen in de Vlaamsche politiek), luitenant BLUNCK, der Kommandantur van Brussel, Dr RIETH, van de Politische Abteilung, Kapitein SIMONS, op doortocht in Brussel; langs Vlaamschen kant,

(1) Testament van von Bissing en zijn brief van 14 Januari 1917 aan Stresemann, blz. 467 en 472.

(2) De betrekkingen tusschen von Bissing en Domela zijn vermeld in den brief van von Bissing aan den Keizer, van 6 April 1917, blz. 469.

(3) Die personaliteiten geven echter later hun ontslag.

(4) Blz. 395 en volgende.

(5) Verslag van baron von der Lancken, Februari-April 1915, blz. 473.

priester V..., professor LAMBRECHTS, advokaat BOGAERTS, de dagbladschrijver VAN BERGEN (welke alle drie leden van den Raad van Vlaanderen zullen worden) en nog enkele anderen (1).

Priester V..., verklaart, dat om het Vlaamsche volk voor de annexatie te winnen, men het moet wijs waken dat de overwinning van Engeland en Frankrijk de zegepraal der vrijmetselarij zou zijn; dat de overwinning van het schis natiekie Rusland en het maçonniek Italië de nederlaag van het Pausdom zouden beteekenen(2). Het Vlaamsche volk nochtans gevoelt haat voor Duitschland en is natuurlijkerwijze naar Frankrijk gekeerd. Men moet dus het verband met de Fransche beschaving losmaken en krachtadig het onderwijs vervlaamschen. Dit zijn de besluiten van die zitting in dewelke onmiddellijk, de Vlaamsche politiek dus beschouwd werd als moetende de inlijving van Vlaanderen bij Duitschland ten gevolge hebben.

Het programma verduidelijkt zich.

Alvorens een weg in te slaan welke hem zal leiden tot de verkrachting van de Belgische Grondwet en van het artikel 43 der Haagsche Conventie, wenscht Generaal-Gouverneur VON BISSING zijne verantwoordelijkheid te dekken. In Juli 1915 roept hij te Brussel een congres van Duitsche rechtsgeleerden bijeen (3) ten einde hen te raadplegen over de uitgestrektheid zijner rechten; bekende rechtsgeleerden — KAHL der Universiteit van Berlijn, LABAND uit Straatsburg, ZITELMANN uit Bonn, en anderen nog — verklaren eensgezind dat « de bewoners van het bezette gebied tegenover den bezettenden Staat geen rechten hebben welke dien Staat tot eenige beperking kunnen verplichten. »

VON BISSING ziet zich dus de volmacht toekennen tot het nemen van elken maatregel, die de volvoering van zijn politiek programma zal vergemakkelijken.

Wij bezitten de verslagen niet der bijeenkomsten welke van af Juni 1915 plaats hadden tusschen Duitschers en activisten, doch wij weten dat nieuwe zittingen werden belegd (4). Wij weten ook dat een Centraal Aktivistisch Comiteit werd gevormd, waarvan AUG. BORMS, A. FAINGNAERT, L. BRULEZ, VAN DE VELDE (allen toekomstige leden van den Raad van Vlaanderen) deel uitmaakten. Dit Comiteit vergaderde in het *Vlaamsch Huis* te Brussel (Groote Markt). Het was in bestendige voeling met de Politieke Afdeeling, zijne briefwisseling was vrij van port en werd besteld door de zorgen der Duitsche overheid als Staatsbriefwisseling (Reichsdienstsache) (5).

De politiek van VON BISSING werd dus gevoerd in gemeenschappelijk overleg door de Politische Abteilung en door de Vlaamsche activisten: wij zien o. a., op de zitting van 18 Juni 1915 reeds dat zij zich verbinden tot het verstrekken van inlichtingen aan de Politieke Afdeeling, namelijk op schoolgebied.

Die samenwerking heeft als gevolg de verschijning van eene reeks Duitsche besluiten betreffende de verklaring der Belgische wet van 1914 op het taalregiem in het lager onderwijs (25 Februari, 22 April, 29 April, 30 April 1916).

De bekendmaking van het eerste dier besluiten, op 25 Februari 1916, opent een nieuwe stadium in de ontwikkeling der aanhechtingspolitiek. Tot op dit oogenblik was zij geheim. Thans gaat zij zich openbaar vertoonen: op 17 Maart 1916 schrijft KIMPE in de *Vlaamsche Post*: « dat gedurende 85 jaar België, zoowel op geestelijk als op stoffelijk gebied, de bloedzuiger van Vlaanderen geweest is en het zijn moordenaar

Congres der Duitsche
rechtsgeleerden.
Juli 1915.

Centraal
Aktivistisch
Comiteit.

Het aktivisme
komt
te voorschijn.

(1) Verslag van die zitting, blz. 421.

(2) Blz. 421.

(3) MAURICE VAUTHIER. *Deux Congrès de Juristes allemands à Bruxelles pendant l'occupation*. Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres. Séance du 7 juillet 1915, blz. 451-464.

(4) Het verslag van de zitting van 18 Juni 1915 zegt dat de volgende zitting eene week later zal plaats hebben.

(5) Zie daarvoor de brief van A. Faingnaert aan A. Borms op 7 Augustus 1916, blz. 423.

zal worden als het terugkomt.» Jong Vlaanderen laat klaar zijn anti-Belgisch programma inzien.

Zoo ook treedt Volksopbeuring in werking, doet omhalingen in de Vlaamsche steden en komt ook schielijk in botsing met de Belgische overheden. MEERT, toekomstig lid van den Raad van Vlaanderen, is op dit oogenblik secretaris van het werk; hij acht het onnoodig zooals de Belgische wet dit vereischt, zijne omhaling te doen wettigen door de gemeentelijke overheid, maar bekomt rechtstreeks de toelating van het Duitsehe Burgerlijk Bestuur.

Te Gent grijpt het parket in: H. MEERT wordt verzocht in het Kabinet van den Prokureur des Konings te komen ten einde uitleggingen te verschaffen maar dadelijk wordt de Substituut welke dit verzoek heeft onderteekend, de heer PAUL WOUTERS, door tusschenkomst van genoemden MEERT aangehouden, beschuldigd omhalingen toegelaten door het Duitsehe Bestuur te hebben belet, en naar Duitschland weggevoerd (1).

Zulke kleine feiten openbaren ons de nauwe betrekkingen welke ontstaan zijn tusschen het Generaal-Gouvernement en een kern pangermanisten. De Gouverneur heeft lange maanden ernaar gestreefd rond zich een groep intellectueelen te verzamelen welke bereid zouden zijn zich aan het hoofd van de nationalistische beweging te plaatsen. Eindelijk verzekerd van de medewerking van een dertigtal Vlamingen en van enkele Hollanders, laat hij zijn inzicht kennen de Gentsche Hoogeschool te heropenen door haar te hervormen in eene Vlaamsche Hoogeschool.

De professoren van Gent, uitgenoodigd om mede te arbeiden aan het werk van den Gouverneur, hebben uitdrukkelijk geweigerd. Anderzijds hebben de voornaamste politiekers en letterkundigen, welke vóór den oorlog de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool vroegen, verzet aangeteekend bij den Gouverneur tegen zijne inmenging in eene zuivere Belgische zaak (2). Dit protest had geen ander gevolg dan het antwoord van den Gouverneur aan volksvertegenwoordiger FRANCK, hem zeggende dat hij streng zou optreden tegen al wie studenten of professoren zou beletten mede te werken aan de inrichting der Vlaamsche Hoogeschool.

Kort daarop, op 15 Maart 1916, kondigt de Generaal-Gouverneur de vervlaamsching af der Gentsche Hoogeschool en, ten einde het professorenkorps te beïnvloeden, doet hij de professoren PIRENNE en FREDERICQ naar Duitschland wegvoeren. Het antwoord laat zich niet wachten : op 31 Maart laten de professoren van de Hoogeschool van Gent, zeven uitgezonderd, aan den Gouverneur weten dat zij zich gansch ééns verklaren met hunne weggevoerde ambtgenooten (3).

De vervlaamsching van de Gentsche Hoogeschool was eene politieke daad van het hoogste belang. De Rijkskanselier zelf onderlijnde er de beteekenis van in eene rede welke hij uitsprak in den Rijksdag op 5 April 1916 : « Duitschland, verklaarde hij, kan het Vlaamsche ras niet opnieuw overlaten aan de verfransching; het zal het eene gezonde en breede ontwikkeling verzekeren op den grondslag der Nederlandsche taal, in overeenstemming met zijn rijken nationalen aanleg en zijn eigen karakter. »

De nieuwe Hoogeschool werd door den Generaal-Gouverneur VON BISSING ingehuldigd op 21 Oktober 1916; zij telde 40 studenten en 36 professoren. Onder deze waren 7 professoren van het vroegere akademische korps (4). Denzelfden dag

(1) Zie daarvoor J. PIRENNE en M. VAUTHIER, *La Législation et l'Administration allemandes en Belgique*, blz. 231 en volgende.

(2) HEYSE, *Index Documentaire*, blz. 23-25.

(3) HEYSE, *Index Documentaire*, blz. 8-9.

(4) In 1918 telde de Hoogeschool van Gent 417 leerlingen waarvan alleen 1/3 de inschrijvingsvoorwaarden der Hoogeschool vervulden; 236 waarvan 15 vreemdelingen waren er onregelmatig ingeschreven; 66 boden zich aan voor het examen. (HEYSE, *Index Documentaire*, blz. 37.)

werden te Gent de eerste werklieden weggevoerd. De schitterende stoet van Generaal VON BISSING, van de Duitsche overheden en van de activistische professoren ontmoette, op den hoek der Dominikanenstraat, de ellendige groep opgeëischten welke, « manu militari » naar Duitschland werden gezonden (1).

Tijdens de inhuldiging aarzelt Gouverneur VON BISSING niet (2) zich als het hoofd der Vlaamsche beweging uit te roepen : « De opening der Hoogeschool van Gent zal in het gansche land met vreugde begroet worden, verklaart hij, want men zal er het bewijs der door mij vertegenwoordigde Vlaamsche politiek in zien ».

Op 24 Oktober 1916 worden de lokalen plechtig overhandigd aan de nieuwe akademische overheden. BORMS hield bij die gelegenheid zijn eerste openbare rede (3),

Het masker is bepaald afgeworpen. De afscheidingspolitiek treedt het uitvoerings-tijdperk in :

Op 25 Oktober 1916 wordt het Ministerie van Kunsten en Wetenschappen in twee afdeelingen gescheiden : eene Vlaamsche en eene Waalsche. TACK, welke pas professor aan de Hoogeschool van Gent benoemd is, wordt aan het hoofd gesteld van het Bestuur van het hooger onderwijs voor het Vlaamsche land. Hij gaat voortaan een der bijzonderste werktuigen zijn van de Duitsche verdeelingspolitiek in België.

Splitting van het
Ministerie van
Kunsten en We-
tenschappen.
25 Oktober 1916.

Het Vlaamsch nationalisme is in werking getreden. Dadelijk geeft het openbare bewijzen van zijne getrouwheid aan Duitschland. Het Duitsche leger heeft pas belangrijke overwinningen behaald in Roemenië. « Jong-Vlaanderen », dat de politiek der Onafhankelijkheid van Vlaanderen vertegenwoordigt, zendt op 7 December 1916 een in het Duitsch geschreven brief van gelukwenschen aan Maarschalk VON HINDENBURG :

« Het is met de grootste vreugde en met de grootste geestdrift, zoo leest men, dat de Vlamingen alhier den val van Bucarest vernomen hebben. De schitterende overwinning van de Midden-Rijken levert het bewijs van Duitschlands eindzege welke alzoo de Vlamingen voor immer zal bevrijden van de ketenen van alle verdrukking, de Belgische verdrukking inbegrepen. »

Jong-Vlaanderen
wenscht
Hindenburg geluk.

Werd die brief door de Duitsche overheid aanschouwd als te dubbelzinnig; scheen het verwerpen van « alle verdrukking » ook de gedachte van de inlijving van Vlaanderen bij Duitschland uit te sluiten ? Denkelijk, want enkele dagen later, op 13 Januari 1917, werd een nieuw adres verzonden aan Maarschalk VON HINDENBURG. Deze maal schonk het volledig voldoening aan den Generaal-Gouverneur. Ziehier de inhoud :

« Excellentie,

Diep ontroerd door de prachtige wapenfeiten welke het Duitsche leger, in samenwerking met zijne verbondenen, heeft verricht in Wallachije, voelt de nationale beweging « Jong-Vlaanderen » zich verplicht Uwe Excellentie, den Hoofdbevelhebber, zijn oprechten dank uit te spreken en hem hulde te brengen ! Door de vijanden van Duitschland te verpletteren in het Oosten opent gij den weg naar de overwinning in het Westen ! »

Het adres was ondertekend door twee Hollanders : priester DOMELA NIEUWEN-HUYS en GODEE MOLSBERGEN, welke een leerstoel aan de Hoogeschool van Gent had aanvaard, alsook door een Belg, EGGEN, ook professor te Gent.

Die uitingen van getrouwheid tegenover Duitschland zijn beteekenisvol. Inderdaad men moet niet vergeten dat de eerste wegvoeringen van Belgische werklieden begonnen in Oktober 1916. Het gansche land was in rouw. Kardinaal MERCIER, de notabelen, de balie, enz., teekenen plechtig verzet aan. Zelfs in de onzijdige landen, waar de openbare meening zoo moeilijk te bewegen is, stijgt er protest op. Hoe zullen de

(1) T. HEYSE, *Index*, blz. 132.

(2) HEYSE, *Index Documentaire*, blz. 9.

(3) IDEM, *ibid.*, blz. 107.

Vlaamsche nationalisten tegenwerken? Is het mogelijk beroep te doen op hunne medewerking, nu dat de wegvoeringen in de beide Vlaanderen met de grootste gestrengheid geschieden (1)?

De houding der professoren van de Gentsche Hoogeschool, welke tijdens de inhuldigingsplechtigheid (21 Oktober 1916) openbare hulde brengen aan VON BISSING; de adressen van « Jong-Vlaanderen », dat gelukwensen en bedankingen richt aan HINDENBURG, een der grootste schuldigen aan de arbeiderswegvoeringen, stellen de Duitsche overheid gerust. Als de dwangarbeid, aan het Vlaamsche volk opgelegd, hen niet verwijderd van Duitschland, dan is het dat in de toekomst niets hen er van kan scheiden.

Het oogenblik is gekomen om den beslissenden stap te doen.

Op 7 Januari 1917 vereenigen 46 vertrouwensmannen in het Ministerie van Openbaar Onderwijs, onder voorzitterschap van TACK. In overeenstemming met de politieke afdeling van het Generaal-Gouvernement wordt het nationalistisch programma opgesteld en onder dezen vorm samengevat in het Duitsch :

« De Vlamingen in België eischen voor Vlaanderen eene gansche en volstrekte onafhankelijkheid, eene zelfregeering en de onmiddellijke uitbreiding van alle maatregelen welke kunnen helpen tot het bereiken van dit doel » (2).

Een uitvoerend komiteit wordt gekozen en gelast met het bijeenroepen eener grootere bijeenkomst van afgevaardigden van de Vlaamsch activistische beweging voor 4 Februari 1917.

In zijn verslag aan de Duitsche regeering drukt VON DER LANCKEN op het politiek belang van de vergadering van 4 Februari 1917. « De leiders van de activistische beweging, schrijft hij, gaan alzo buiten het kader van de Belgische Grondwet en bevestigen aldus hun wil tot het instellen van eene nieuwe regeering en van een nieuwen Staatsvorm voor Vlaanderen, en zoo Duitschland helpt, gebeurlijk ook voor België ». En hij voegt er bij: « Het is de bedoeling der leiders, door de vergadering den wensch te doen uiten, dat het door haar te noemen komiteit worde ontvangen door den Generaal-Gouverneur en door den Kanselier om hun zijne besluiten voor te leggen en daarover onderhandelingen te beginnen. »

Bij de ontvangst van dit belangrijk verslag telegrafeert M. ZIMMERMANN, Staatssecretaris bij het Ministerie van Buitenlandsche Zaken, aan generaal HINDENBURG :

« De vertrouwenslieden der etappen- en operatiegebieden welke door de Vlaamsche leiders te Brussel bijeengeroepen worden, mogen als betrouwbaar aanschouwd worden. Ik verzoek dat men aandringt bij de Opperste Legerleiding opdat de Vlaamsche leiders een reispas bekomen. » (Telegram van 1 Februari 1917) (3).

De paspoorten worden toegestaan en op 4 Februari 1917 grijpt te Brussel de vergadering plaats in den loop van dewelke zich de Raad van Vlaanderen gaat vormen.

(1) Over de wegvoeringen, zie F. PASSELECQ, *op. cit.*

(2) Verslag van Baron von der Lancken, welke op 25 Januari 1917, te Berlijn de overeenkomst meldt van den Landdag voor 4 Februari, alsook de afkondiging van een programma, voorbereid in de Politische Abteilung, blz. 476.

(3) Blz. 476.

Bewijsstukken voor de geschiedenis van den oorlog in België

Het Archief
van den
Raad van Vlaanderen

Uitgegeven door den
Nationalen Bond voor de Belgische Eenheid

BRUSSEL

Drakkerij Oud-Huis Th. DEWARICHET
16, Wilde-Woudstraat

Uitgever H. LAMERTIN
1, Coudenbergstraat

1929